

УДК:336.63

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA MIKROKREDITLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Boymatova Kamola Shamshiddin qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Tadbirkorlik subyektlarini mikrokreditlash mexanizmlarining samaradorligi va unumdorligini oshirish maqsadida bir qancha takomillashtirishlarni amalga oshirish mumkin. Birinchidan, kredit talabgorlari uchun keng qamrovli va shaffof baholash tizimini yaratish haqiqiy ehtiyoj va qobiliyatga ega bo'lgan jismoniy shaxslar va korxonalariga moliyaviy yordam ko'rsatilishini ta'minlaydi. Ikkinchidan, mikrokredit tashkilotlari va biznesni qo'llab-quvvatlovchi tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish arizachilarga nafaqat moliyaviy resurslarni, balki o'z biznes faoliyatini optimallashtirish uchun qimmatli yo'l-yo'riq va maslahat olish imkonini beradi. Bundan tashqari, kredit berish va to'lash uchun texnologiyaga asoslangan platformalarni joriy etish jarayonni soddalashtiradi, ma'muriy xarajatlarni minimallashtiradi va o'z vaqtida va qulay moliyaviy operatsiyalarni ta'minlaydi. Ushbu yaxshilanishlarni birlashtirish orqali mikrokredit tizimi tadbirkorlik sub'ektlarini samarali qo'llab-quvvatlashi, tadbirkorlikni rag'batlantirishi va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishi mumkin

Kalit so'zlar: *mikrokredit, kichik biznes, tadbirkorlik, moliyaviy menejment, hisob, soliq, daromad.*

ABSTRACT

A number of improvements can be made in order to increase the efficiency and productivity of microcrediting mechanisms for business entities. First, the creation of a comprehensive and transparent evaluation system for loan applicants ensures that financial assistance is provided to individuals and businesses with real needs and abilities. Second, the development of cooperation between microcredit organizations and business support organizations allows applicants to receive not only financial resources, but also valuable guidance and advice to optimize their business activities. In addition, the introduction of technology-based platforms for lending and payment will simplify the process, minimize administrative costs and ensure timely and convenient financial transactions. By combining these improvements, the microcredit system can effectively support entrepreneurs, stimulate entrepreneurship and contribute to economic growth.

Key words: *microcredit, small business, entrepreneurship, financial management, account, tax, income.*

KIRISH

Mikrokreditlar, ayniqsa, an'anaviy moliyaviy xizmatlardan foydalana olmaydigan jismoniy shaxslar va kichik korxonalar uchun biznes imkoniyatlarini kengaytirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda kuchli vosita sifatida tan olingan. Shu bilan birga, uning samaradorligi va uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlash uchun tadbirkorlik sub'ektlari uchun mikrokreditlash faoliyati mexanizmlarini doimiy ravishda takomillashtirish zarur. Ushbu maqola mikrokredit tizimini takomillashtiradigan, barqaror o'sish va intiluvchan tadbirkorlar uchun imkoniyatlarni kengaytirish uchun qulay muhitni yaratadigan turli strategiyalarni ko'rib chiqadi.

Dastur Jarayonlarini Soddalashtirish: Mikrokreditlash jarayonini tezlashtirish uchun tadbirkorlik sub'ektlari ariza berish tartib-qoidalarini soddalashtirishga e'tibor qaratishlari kerak. Soddalashtirilgan hujjatlar talablari va qisqartirilgan hujjatlar nafaqat kreditni tasdiqlashni tezlashtiradi, balki talabnoma beruvchilarning keng doirasini jalb qiladi. Bundan tashqari, kredit olish uchun onlayn platformalar yoki mobil ilovalarni yaratish qulayliklarni oshirishi va chekka hududlardagi tadbirkorlik sub'ektlariga yordam berishni yaxshilashi mumkin.

Kredit Mahsulotlarini Tikish: Tadbirkorlik sub'ektlarining turli ehtiyojlarini hisobga olgan holda, moliya institutlari mikrokredit kredit mahsulotlarini sohaga xos talablarga muvofiq tikishlari kerak. Qishloq xo'jaligi, chakana savdo yoki texnologiya kabi turli sohalar duch keladigan noyob muammolarni tushunib, moslashtirilgan kreditlar yaxshiroq qo'llab-quvvatlashi va kreditdan samarali foydalanishni ta'minlashi mumkin. Soha mutaxassislari bilan hamkorlik qilish va bozor tadqiqotlarini o'tkazish turli xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyalashtirishning o'ziga xos ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi.

Salohiyatni Oshirish Tashabbuslari: Faqat mablag ' bilan ta'minlash muvaffaqiyatni kafolatlamaydi. Tadbirkorlik sub'ektlariga o'z mablag'larini samarali boshqarishda yordam berish uchun o'quv dasturlari va salohiyatni oshirish tashabbuslarini taklif qilish juda muhimdir. Moliyaviy savodxonlik, buxgalteriya hisobi, marketing va biznesni rejalashtirish bo'yicha seminarlar yoki onlayn kurslarni taklif qilish qarz oluvchilarni barqaror o'sish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlashi mumkin. Bunday ta'lim tashabbuslari tadbirkorlarning xabardor qarorlar qabul qilish uchun bilim va vositalarga ega bo'lishini ta'minlaydi, defolt xavfini kamaytiradi va mikrokredit dasturlarining umumiy muvaffaqiyat darajasini oshiradi.

Hamkorlik va tarmoqni rag'batlantirish: Mikrokredit tashkilotlari qarz oluvchilar o'rtasida hamkorlik va tarmoq imkoniyatlarini faol ravishda

rivojlantirishlari kerak. Muntazam uchrashuvlar, biznes-forumlar va tarmoq tadbirlari fikr almashish, ilg'or tajribalarni almashish va potentsial sheriklar yoki etkazib beruvchilar bilan aloqalarni o'rnatish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi. Qarz oluvchilar o'rtasida interaktiv sessiyalarni osonlashtirish qimmatli hamkorlik, qo'shma korxonalar yoki murabbiylik imkoniyatlariga olib kelishi mumkin, natijada biznes ekotizimini mustahkamlaydi va o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantiradi.

Kompleks Monitoring va baholash: Mikrocredit mexanizmlarining samaradorligini ta'minlash uchun kuchli monitoring va baholash tizimlarini joriy etish kerak. Muntazam kuzatuvlar va davriy baholash moliya institutlariga qarz oluvchilarning rivojlanishini kuzatish, muammolarni aniqlash va kerak bo'lganda moslashtirilgan yordamni taklif qilish imkonini beradi. Shaffoflik va hisobdorlikni ta'kidlash manfaatdor tomonlarning ishonchini saqlab qolish va doimiy takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash uchun juda muhimdir.

Kichik biznesni rivojlantirish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgani holda uning taraqqiyotini ta'minlash, milliy iqtisodiyotdagi salmog'ini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Ularni taraqqiy toptirishda mazkur sub'ektlarning bugungi kun talabi darajasidagi zamonaviy texnika va texnologiyalardan samarali foydalanish darajasiga tayanilishiga erishish lozim. "Buning uchun ularni rivojlantirishning yangi manbalari, ham chet el investitsiyalarini keng jalb qilish hisobiga, ham ichki manbalar, bank kreditlari hisobiga doimo kashf etib borilishi darkor". Bu siyosatning asosiy maqsadi, nafaqat, kichik biznes sub'ektlarining miqdor jihatdan o'sishini ta'minlash, balki ularning faoliyat samaradorligini oshirishdan iboratdir. Mazkur jarayonlarda ularni imtiyozli asoslarda kreditlash eng asosiy bo'g'in bo'lib maydonga chiqadi. Bunda kichik biznes sub'ektlarini kreditlash markazida tijorat banklarining ular bilan o'zaro manfaatli hamkorlikka asoslangan munosabatlario'rin egallaydi. Mazkur munosabatlarning uzoq muddatli jarayonlar negizigaasoslanishi kichik biznes investitsiya loyihalarini kreditlash tizimi shakllanishigaimkon beradi. Bugungi kunda davlat tomonidan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimi tarkibida kichik biznes vakillari o'z faoliyatlarini tashkil etish, rivojlantirish va kengaytirish uchun imtiyozli kreditlardan foydalanishda quyidagi imkoniyatlarga egalar. Aholi bandligini ta'minlashning xududiy va maqsadlidasturlariga xizmat ko'rsatuvchi banklar bilan kelishilgan holda kiritilgan yuridikshaxslarga Ish bilan ta'minlashga ko'maklashish davlat jamg'armasi mablag'lari hisobidan yangi ish o'rinlarini yaratishga maqsadli kreditlar 50000 AQSh dollarining so'mdagi ekvivalentigacha bo'lgan miqdorda beriladi. Byudjetdan tashqari jamg'armalar mablag'lari hisobidan ishlab chiqarishni kengaytirish va

faoliyatini rivojlantirish maqsadlari uchun kichik biznes sub'ektlarini mikrokreditlash bank marjasi qo'shib hisoblanadigan imtiyozli foiz stavkasi asosida amalga oshiriladi. Ushbu mikrokreditlarga doir imtiyozli foiz stavkasi Markaziy bankning amaldagi qayta moliyalash stavkasiga nisbatan qat'iy foizlarda belgilanadi.

Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning 13 foizini tashkil etadi, mamlakatimizda ish o'rinlarining 14 foizi, yalpi ichki mahsulotning 58 foizi ushbu tarmoqda yaratilmoqda. Taqqoslash uchun, Rossiya Federatsiyasida bu ko'rsatkich mos ravishda 13% va 14%, Evropa Ittifoqida esa 18% va 20% ni tashkil qiladi. O'zbekistonda kichik korxonalar ulushi umumiy korxonalar sonining 7-9 foizini, iqtisodiy ko'rsatkichlari esa o'rtacha 26 foizni tashkil etadi. Bugungi kunda mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar sonida kichik o'rta biznesning ulushi 14 foizni, yuridik shaxs maqomiga ega kichik korxonalar 50 foizni tashkil etadi. Ko'rinib turibdiki, O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatining asosiy ulushini kichik biznes tashkil etadi. Shuni ta'kidlash kerakki, kichik biznesning (mikro, kichik, o'rta) Evropa Ittifoqi yalpi ichki mahsulotidagi ulushi o'rtacha 60% ga proportsionaldir. Kichik biznes rivojlanishining xorijiy davlatlar darajasida sezilarli darajada sekinlashuvining asosiy sabablaridan biri moliyaviy resurslarning, ayniqsa, o'z mablag'larining yetishmasligi, bank kreditlari bo'yicha foiz stavkalarining yuqoriligi va tartiblarning murakkabligi, tashqi bozorda mahsulotlarga talabning yetarli emasligi va barqaror iqtisodiy vaziyatdir. sharoitlar. Bu omillarning aksariyati tashqi muhitga bog'liq bo'lib, jahon bozori talablariga mos ravishda shakllanayotganini hisobga oladigan bo'lsak, ichki moliyaviy resurslarning taqchilligini kamaytirish, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish bevosita biznes jarayonlari va moliyaviy boshqaruv usullarini reinjining qilish samarasizligidan dalolat beradi. Bu holat kichik biznes faoliyati samaradorligini oshirishda menejmentning moliyaviy jihatlariga alohida e'tibor berishni talab qiladi. Samarali, yaxshi tashkil etilgan va sifatli moliyaviy boshqaruv tizimi moliyaviy barqarorlik va kichik biznesning rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, mamlakatimizda kichik biznes subyektlari faoliyatida, xususan, moliyaviy boshqaruvni tashkil etishda ilg'or boshqaruv usullaridan foydalanish takomillashtirilmoqda. Bu muammolar kichik korxonalarining ichki bozorni mahalliy mahsulotlar bilan to'ldirish imkoniyati yetarli emasligi, ishlab chiqarish texnikasi va texnologiyalari samaradorligining pastligi, shuningdek, mahsulotlarni bozorga chiqarishdagi qiyinchiliklar va natijada bu sohaga yo'naltirilgan investitsiyalarning qaytarilishida namoyon bo'lmoqda. Yuqoridagi holatlar kichik korxonalarining samarali ishlashiga imkon bermaydi. Ularni bartaraf etish va samaradorligini oshirish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish ko'p jihatdan moliyaviy boshqaruv usullari va

jarayonlarini yanada takomillashtirishni taqozo etadi. Yuqoridagi masalalar qatoriga kichik biznesda moliyaviy menejment usullarini qo'llash, ularni takomillashtirish, jumladan, iqtisodiy faoliyatning tanlangan sohasida moliyaviy boshqaruv usullarining joriy holati, samaradorligi, samaradorligini baholash, moliyaviy boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish kiradi. Barqarorligi va mualliflik takliflarini rivojlantirish Asosan, kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi ulushini yanada oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga davlatimiz tomonidan alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7- fevraldagi "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PQ 4947-sonli Prezident qarorining "Taraqqiyot va liberallashtirish" muhim ustuvor yo'nalishining 3.4-bandi. iqtisodiyot", xususiy mulk, huquqlarni himoya qilish va uning ustuvor mavqeini yanada mustahkamlash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirishga qaratilgan institutsional va tarkibiy islohotlarni davom ettirish". Unga ko'ra, istiqbolli loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish masalalari. tadbirkorlik va innovatsiyalar sohasida malakali boshqaruvchi va ekspertkadrlar tayyorlash ko'zda tutilgan. Shuni ta'kidlash joizki, kichik biznes sub'ektlari tomonidan xorijiy tajribadan foydalanish kelgusi 10 yilda mamlakatimiz aholisini sezilarli darajada oshirish, turmush darajasi va farovonligini oshirish imkonini beradi., kichik biznesning rentabelligini oshirish va iqtisodiyotdagi o'zgarishlarga moslashish inflyatsiya va o'tish davri. erkin bozor kursiga, moliyaviy boshqaruv usullarini yanada takomillashtirishni talab qiluvchi global pandemiya oqibatlari bilan bog'liq yangi iqtisodiy sharoitlarga tasniflash.

Xususiy tadbirkorlarning xomashyo resurslaridan foydalanish imkoniyati, birinchi navbatda, bunday mahsulotlarni birja va yarmarka savdolarida sotish hajmini ko'paytirish hisobidan sezilarli ravishda kengaytirildi. Masalan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan 3,3 trillion so'mlik xomashyo va materiallar sotib olindi, o'sish 6,5 foizni tashkil etdi. Bitimlarning 95 foizi birja savdolariga to'g'ri keldi Shu bilan birga, tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarni birja orqali sotish hajmi 18 foizga o'sib, 1,4 trillion so'mga etdi. Birjada tuzilgan bitimlarning umumiy hajmida tadbirkorlar va kichik biznes sub'ektlarining hissasi o'tgan yilda 66 foizni tashkil etgan bo'lsa, joriy yilda bu ko'rsatkich 8 foizga ko'tarilgani kuzatildi. 19 Jahonda davom etayotgan iqtisodiy inqirozga qaramay, O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlari ta'minlanayotganligi qayd etildi. Mamlakatimiz bugungi kunda iqtisodiyoti jadal rivojlanayotgan davlatlar orasida jahonda beshinchi o'rinni egallab

turganligi va bu xalqaro hamjamiyat va xalqaro moliya institutlari tomonidan munosib ravishda yuqori baholanmoqda. Joriy yilning 9 oyi yakunlari bo'yicha mamlakatning yalpi ichki mahsuloti 8,0 foizga o'sdi. Davlat byudjeti profitsit bilan ijro etildi. Inflatsiya darajasi prognoz parametrlardan oshmadi. Ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirishni rag'batlantirish va ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlashga doir kompleks choratadbirlarning amalga oshirilishi natijasida O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushi yil sayin oshib, 53,3 foizdan ko'proqni tashkil etmoqda. So'nggi yillarda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi oshib bormoqda.

XULOSA

Tadbirkorlik subyektlari uchun mikrokredit faoliyati mexanizmini takomillashtirish moliya institutlari, siyosatchilar va tadbirkorlarning o'zlarini jalb qiladigan kompleks yondashuvni talab qiladi. Mikrokredit ekotizimi ariza berish jarayonlarini soddalashtirish, moslashtirilgan kredit mahsulotlarini yaratish, salohiyatni oshirish tashabbuslarini taklif qilish, hamkorlikni rivojlantirish va mustahkam monitoring tizimlarini joriy etish orqali barqaror o'sish va iqtisodiy rivojlanishni keng miqyosda boshqaradigan intiluvchan tadbirkorlarga imkoniyat yaratishi mumkin. Birgalikda sa'y-harakatlar va umumiy qarashlar bilan biz yanada inklyuziv va farovon biznes manzarasiga yo'l ochishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Abdullaev Y.A., Qoraliev T.M., va boshqalar "Bank ishi". O'quv qo'llanma -B.M.: T.: "Iqtisod-Moliya", 2009. - 576 b.
2. Bobakulov T.I. Milliy valyutaning barqarorligi. Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2007.–184 b.
3. Boltaboev M.R., Qosimova M.S. va boshqalar. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. –T.: TDIU, 2010y. 240 b.
4. Vaxobov A.V, Xajibakiev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: "Moliya", 2010. - 174 b.
5. Jumaev N.X. O'zbekistonda valyuta munosabatlarini tartibga solish metodogiyasini takomillashtirish. T. "Fan va texnologiya", 2007y. 286b